

De opmars van

Biologisch eten en drinken is in opkomst. *Dagblad van het Noorden* besteedt de komende zaterdagdagen in een serie aandacht aan deze groeiende markt. In aflevering 1: is biologisch eten wel of niet gezonder, de principes van Rudolf Steiner en de *booming business*.

JOHN GEIJP

De markt voor biologische producten groeit onstuimig. Het aandeel op de Nederlandse voedingsmarkt is met bijna 3 procent nog bescheiden. De consument is echter steeds meer bereid extra geld neer te tellen voor milieu- en diervriendelijk tot stand gekomen producten. Die gaf vorig jaar ruim 1,1 miljard euro uit aan biologische producten, 700 miljoen euro meer dan tien jaar eerder. De verwachtingen tegen de groei van dit bedrag variëren van 1,5 miljard tot 2,2 miljard euro in 2020.

Biologische producten zijn al lang niet meer alleen te krijgen in de doorgaans bescheiden natuurvoedingswinkels, die in de jaren zeventig her en der hun opwachting maakten. In de schappen van de grote supermarktketens groeit het aandeel biologisch. De pioniers van welker hebben zich verenigd in inkooporganisaties als Ekoplaza, die in Nederland meer dan zeventig aangesloten biologische supermarkten telt. Zij worden bevoorradt door grote distributiecentra. Jongere generaties bedachten nieuwe afzetkanalen: gespecialiseerde marktkraan en webwinkels.

Andra Werkman, docente bij de opleiding voeding en diëtetiek aan de Hanzehogeschool Groningen, beziet de groeiende klandizie voor biologisch voedsel met instemming. „Biologische producten is niet meer iets alleen voor de geitenwollen sokken”, zegt zij. „De aandacht voor voedsel groeit. Dat komt mede door de toename van het aantal mensen met overgewicht. De keuze voor biologisch heeft ook te maken met de groeiende zorg voor het milieu en het welzijn van de dieren. Mensen worden minder gedreven door de wens zo veel en zo snel mogelijk te produceren. Biologisch is een keuze die verder gaat dan zorgen dat er 's avonds iets te eten op tafel staat. We kijken ook weer naar de directe omgeving.”

Zij realiseert zich dat biologische voeding niet voor iedere portemonnee haalbaar is. Werkman: „Wil je toch milieubewust en gezond eten, kies dan meer voor onbewerkte producten zoals verse groente en fruit van het seizoen en basisproducten zoals brood en vis. Eet vooral volgens de Schijf van Vijf.”

Is biologisch eten en drinken ook

De beginselen

De mondiale koepelorganisatie van de biologische beweging, IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements), heeft het streven naar integrale duurzaamheid verwoord in vier Beginselen van de biologische landbouw. Dat zijn:

1. **Gezondheid**
Biologische landbouw moet de gezondheid van bodem, plant, dier, mens en de planeet als een ondeelbaar geheel in stand houden en versterken.
2. **Ecologie**
Biologische landbouw moet gebaseerd zijn op levende ecologische systemen en kringlopen, met hen meewerken, ze versterken en in stand houden.
3. **Bilijghed**
Biologische landbouw moet gebaseerd zijn op relaties die bilijghed waarborgen met betrekking tot de gemeenschappelijke omgeving en ontwikkelingsmogelijkheden.
4. **Zorg**
Biologische landbouw moet met voorzorg en verantwoordelijkheid worden beoefend, om de gezondheid en het welzijn van de huidige en toekomstige generaties en hun leefomgeving te beschermen.
De voorwaarden waaraan biologische producten moeten voldoen, zijn in Europese en Nederlandse regels vastgelegd. De Nederlandse overheid heeft de stichting Skäl belast met het toezicht op de naleving ervan. Daarmee is gegarandeerd dat alle producten die als biologisch worden verkocht, dat ook zijn. Er zijn ook keurmerken. De bekendste is het EKO-keurmerk. Voor biologisch-dynamische producten bestaat het keurmerk Demeter.

gezonder? Werkman: „Die aanname is voor veel mensen een belangrijk argument om ervoor te kiezen. Feit is echter dat wetenschappelijk niet onomstotelijk is bewezen dat biologische voeding gezonder is. De hoeveelheden bestrijdingsmiddelen die de traditionele landbouw mag gebruiken, zijn daarvoor te klein. Als er al een verschil is, is dat marginaal.”

Michael Bus, adviseur voor de biologische landbouw, relateert het wetenschappelijke onderzoek. „Het onderzoek daarnaar staat nog in de kinderschoenen”, zegt hij. „Wat de wetenschap vindt, zegt me ook niet zo veel. Voeding geeft het lichaam energie. Als dat meer tijd krijgt om tot wasdom te komen, lijkt het me logisch dat het lichaam er ook meer vitaliteit van krijgt.” Hij is ervan overtuigd dat biologisch geen hype is. „Het groeit al jaren. Overal in de wereld”, zegt Bus.

Hij kijkt de landbouw goed. Met zijn in Oldekerk gevestigde bureau Avestura ondersteunt hij onder meer boeren die de overstap naar biologisch maken. Voor de provincie Groningen leidt hij een project dat gangbare boeren de gelegenheid geeft te onderzoeken of overschakelen iets voor hen is. Hij is bovendien bestuurder/manager van de proefboerderijen Elshoerd in Nieuw-Beerta en Kollumerwaard in Munnekezijl. Laatstgenoemde locatie bestaat uit 80 hectares gangbaar en 50 hectares biologisch areaal.

Bus: „Dat is een mooie ontmoeting tussen twee sectoren. Daardoor kunnen beide veel van elkaar leren. De gangbare landbouw kruit steeds meer toe naar de biologische. Dat komt door de steeds strengere regelgeving ten aanzien van bijvoorbeeld bestrijdingsmiddelen.”

Het biologisch boeren is echter niet voor iedere agrariër weggelegd, zegt hij. „Je moet een goede gangbare landbouwer zijn, wil je met succes de overstap naar biologisch maken. Als je geen chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmatige gebruikt, ben je aangewezen op de samenwerking met de natuur. Je moet problemen op tijd zien aankomen en er op anticiperen.”

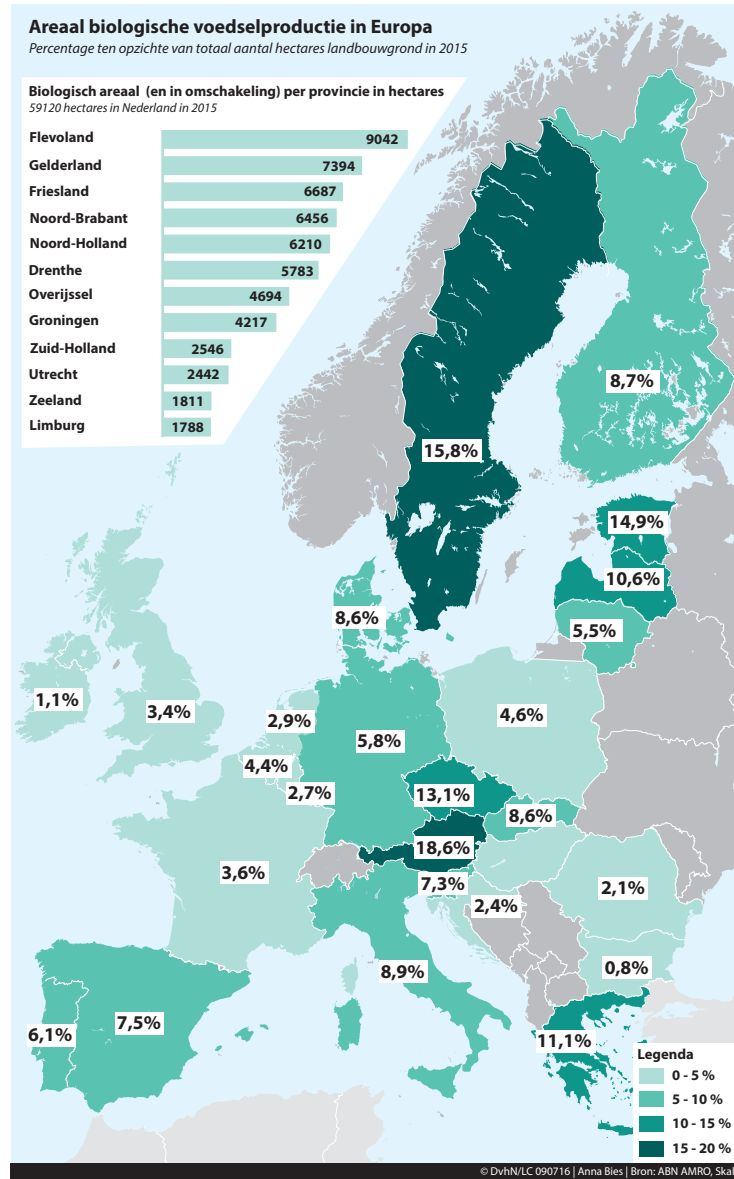
Daarbij komt: de biologische boer moet meer gewassen verbouwen. De gangbare landbouw gaat meestal uit van een bouwplan van een op drie. Dat wil zeggen dat een perceel eens in de drie jaar met hetzelfde ge-

Areaal biologische voedselproductie in Europa

Percentage ten opzichte van totaal aantal hectares landbouwgrond in 2015

Biologisch areaal (en in omschakeling) per provincie in hectares
59120 hectares in Nederland in 2015

Flevoland	9042
Gelderland	7394
Friesland	6687
Noord-Brabant	6456
Noord-Holland	6210
Drenthe	5783
Overijssel	4694
Groningen	4217
Zuid-Holland	2546
Utrecht	2442
Zeeland	1811
Limburg	1788

was wordt verbouwd. De biologische landbouw vereist een zesjarig bouwplan. Bus: „Daarmee voorkom je ziektes. Dat vergt niet alleen kennis van meer gewassen, maar ook van de markt om voor al die producten afzet te vinden.”

Juni 1914. De Oostenrijkse filosoof Rudolf Steiner houdt in het Poolse Koberwitz een pleidooi voor zogeheten biologisch-dynamische landbouw. Hij keert zich tegen het toenemende gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Boeren werpen die steeds vaker in de strijd tegen uitgeputte gronden en zieke gewassen. Steiner meent dat de aarde een levend organisme is, waarbinnen samenhang bestaat tussen bodem, plant, dier en kosmos. Respect voor het samspelstelsel tussen die vier levert volgens hem duurzame landbouw en gezonde producten op. Bij het zaaien en oogsten moet rekening worden gehouden met de stand van hemellichamen.

Steiner krijgt volgelingen in Nederland. Ingenieur Pierre Dekkers begint in 1926 een biologisch-landbouwbedrijf in Voorthuizen. In Zeeland geldt Maria Tak van Poortvliet als voortrekster van het gedachtegoed van Steiner. Zij richt kort na Dekkers een bedrijf op, dat al snel uit vier boerderijen met gezamenlijk 150 hectare grond bestaat. Haar schepping, Loverendale genaamd, bestaat nog steeds.

De Tweede Wereldoorlog remt de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw. In de jaren zestig begint de belangstelling voor Steiners landbouwprincipes weer wat op te bloeien. Na het voedselgebrek in de oorlog richten landbouwers en veehouders zich op veel, snel en goedkoop produceren. Dat leidt tot schaalvergroting en industrialisering. De weerstanden tegen de gevolgen van die ontwikkeling voor het dierenwelzijn, het milieu en de voedselveiligheid wakkeren de belangstelling voor een natuurlijke be-

drijfsvoering in de agrarische sector aan. In die periode ontstaat ook een variant op de biologisch-dynamische landbouw: de ecologische landbouw. Die stoort zich niet aan de theorie dat ook kosmische krachten van invloed zijn op het product. Samen worden ze geduid als biologische landbouw.

De Club van Rome doet ook een duet in het zakje, wanneer die waarschuwt voor de gevolgen van de economische groei voor milieu en welzijn. Het appel komt op een moment dat jongere generaties zich afkeren van de gevestigde orde. Ze brengen de wegbereiders voor de biologische landbouw en veeteelt voort. Gedreven door idealen beginnen ze kleine landbouwbedrijven, groothandels en winkels.

Inmiddels zijn biologische producten *booming business*, zoals Michiel Bus het noemt. De gespecialiseerde winkels voelen de concurrentie van de supermarkten. Albert

Groningen en Drenthe

Vergeleken met andere provincies hebben Groningen en Drenthe een relatief bescheiden areaal biologische landbouwgrond. De oorzaken?

Michiel Bus: „In het Oldambt op de zware klei zijn de bedrijven relatief groot. Dat maakt omschakelen gevoelsmatig lastiger en risicovoller. Ook zijn de gangbare bouwplannen er relatief eenvoudig: veel graan. Bij omschakeling moet je het bouwplan verruimen naar een 1-op-6 teelt. Dat maakt dat je gewassen moet gaan telen die nieuw voor je zijn. Dat is best een stap. Voor sommigen is het ook een drempel dat ze vreemd personeel moeten inzetten voor bijvoorbeeld onkruidbestrijding.”

Het project van de provincie Groningen dat biologische landbouw moet stimuleren, helpt dan ook vooral bij de ontwikkeling van nieuwe bouwplannen en de introductie van nieuwe teelten.

Wat de biologische landbouw in de

Veenkoloniën en Drenthe reikt dat is dat zand- en dalgrond 'een hogere onkruidruik' kennen. Bus: „Voor sommige ondernemers is dat een belemmering om het op te schakelen. Bovendien is het producerend vermogen van zand lager dan dat van klei.” Bus wijst erop dat het Noorden op relatief grote afstand is gelegen van de verwerkers die voor een groot deel in het Zuiden zitten. „Als een groep boeren samen een voor zuidelijke afnemers aantrekkelijk areaal van gewassen als conserven weet te realiseren, wordt de afzet gemakkelijker. Daar maken we werk van.” In Groningen waren er in 2015 249 bedrijven die zich op enige wijze bezig hielden met biologische producten, waarvan 21 in de veehouderij en 81 met de teelt van gewassen. Drenthe telde in deze categorie 219 ondernemingen, waarvan 69 actief met de teelt van gewassen en 23 veehouders.

*Biologisch boeren
is niet voor
iedere agrariër
weggelegd*

Heijn en Jumbo tekenen gezamenlijk voor 60 procent van de afzet.

De vraag groeit sneller dan de productie. In de periode 2010-2015 werd er elk jaar 9 procent meer besteed aan biologische producten. Het aantal hectares dat biologisch wordt bebouwd dan wel in omschakeling is, nam in die periode toe van bijna 54.000 tot ruim 59.000 van de meer dan 2 miljoen hectares landbouwgrond die Nederland heeft. Het aantal biologische landbouwbedrijven nam slechts toe van 1600 tot 1625. Het aantal verwerkende bedrijven en handelaren groeide daarentegen hard met 53 procent tot 2352.

Bus heeft diverse verklaringen voor de achterblijvende productie. De belangrijkste oorzaak is de omschakelperiode van minstens twee

te groeien. De groei is echter gelimiteerd, doordat de productie vooralsnog achterblijft. Hierdoor bestaat de kans dat vraag en aanbod te ver uit elkaar gaan groeien, waardoor de factor prijs als rem op de groei zal werken", aldus de onderzoekers van de bank in een recent gepubliceerd rapport.

De uitdijende markt in Nederland ten spijt, gaat ongeveer de helft van de productie naar het buitenland. De meest recente cijfers spreken van een export van 928 miljoen euro, hetgeen neerkomt op een consumentenwaarde van 1,5 miljard euro. De populariteit van biologisch in ons land staat niet op zichzelf. In veel EU-landen en de VS is de belangstelling voor biologisch gemiddeld groter dan in Nederland.

Het marktvolume is mondiaal toegenomen van 15 miljard dollar in 1999 tot 80 miljard in 2014. Drie jaar geleden werd in de wereld 43 miljoen hectares grond biologisch bebouwd. Het aandeel op de voedselmarkt in de VS ligt momenteel op bijna 5 procent. In Europa bedraagt het 4 procent, bij een jaarlijkse toename van 7 procent.

Qua biologisch is Nederland met zijn marktaandeel van 2,7 procent een middenmoter. Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland scoren hoger. Met een marktaandeel van 8 procent is Denemarken koploper, op de voet gevolgd door Zweden.

De groeiende belangstelling voor biologisch is onder pioniers niet alleen een bron van enthousiasme maar ook van zorgen. Zij vrezen dat de grote winkelketens druk gaan zetten op de prijzen die ze hun leveranciers willen betalen. „Biologisch heeft een prijs. Als die er niet voor wordt betaald, moet je vrezen dat er concessies worden gedaan. Dat zou zonde zijn”, zegt de uitbater van een natuurvoedingswinkel.

Ook 'het gesleep' met de producten ontlokt kritische kanttekeningen. Het vervoer vergt immers veel energie. Voedingsdeskundige Andrea Werkmán: „Wat is er nog biologisch aan een avocado uit Peru? Of aan spierziebonen die biologisch zijn geteeld, maar wel uit Kenia komen? Het is het best als voeding van zo dichtbij mogelijk komt. Dat betekent seizoensgebonden groente eten. Dat komt ook de ondernemer uit de regio die de groente verbouwt ten goede.”